

L'esclat de verds

L'any poètic 2004 al Principat ha estat un any francament brillant encara que no ho sembli. I no ho sembla perquè una sèrie de factors continua pesant negativament sobre la recepció de molts llibres excel·lents, de manera que la visió de conjunt de l'any poètic es veu greument distorsionada. Factors com la falta d'una crítica exercida amb gust, intel·ligència, honradesa i responsabilitat; la falta de plataformes, com ara les revistes literàries, necessàries per a l'anàlisi en profunditat; la falta de presència de la poesia en altres mitjans de comunicació, la inhibició de les universitats davant la marxa de la literatura contemporània, la fragmentació territorial de la comunitat literària, el sectarisme estètic que practica una part important de les institucions públiques i un llarg etcètera.

El capítol més fluix, quantitativament i no pas qualitativament, ha estat el capítol de l'edició o reedició d'autors clàssics. N'hi ha dues de gran importància: la nova edició de *Mireia* de Frederic Mistral, en la versió ja clàssica de Maria Antònia Salvà, a cura de l'estudiosa Lluïsa Julià; i el rescat de l'obra poètica de Francesc Pujols, *Llibre que conté les poesies d'en Francesc Pujols, amb un pròleg d'en Joan Maragall*, per part d'Enric Casasses i Manuel Jorba. Les dues edicions són publicades per Quaderns Crema i les dues corresponen a la línia editorial, marcada fa anys per Jaume Vallcorba, de «rellegir» els clàssics des de la modernitat. En el cas concret de *Mireia*, Lluïsa Julià ha fet una treball de primera magnitud en restituir el text ori-

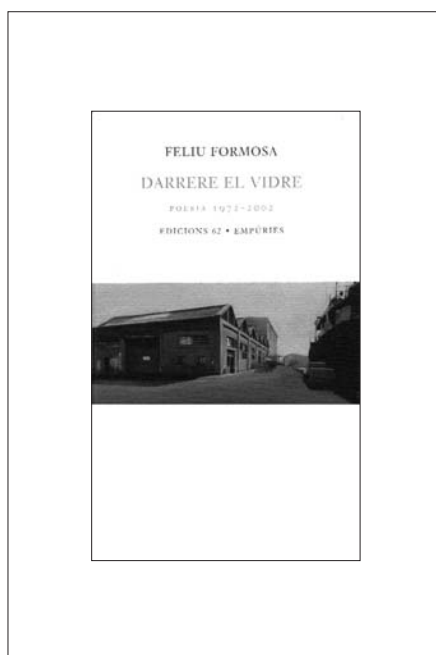
ginal de la traducció segons la voluntat de l'autora.

Sense abandonar la classificació de clàssics, passem a una nova categoria, els clàssics contemporanis. Aquí trobem llibres nous de tres poetes a hores d'ara inqüestionables. Em refereixo a *Dimensions del present* d'Albert Ràfols-Casamada (Cafè Central - Eumo), *Iconograma* de Màrius Sampere (La Garua) i *Vint poemes i un càntic desolat* de Felip Cid (Emboscall). Els tres llibres són excel·lents i són testimonis de la vitalitat poètica dels tres mestres, que encara són capaços d'assolir nous i originals registres formals i expressius. El llibre d'Albert Ràfols-Casamada, clarament deutor del «vers

projectiu» de Charles Olson, és un llibre d'una delicada austeritat de recursos formals, on sonen, per primera vegada a la vasta obra de l'autor, inequívokes notes elegíques. A *Iconograma* Màrius Sampere ha volgut experimentar amb la creació poètica bilingüe, castellà-català, i a causa d'aquesta pugna entre llengües creatives els poemes són d'un gran despulament i contundència. *Vint poemes i un càntic desolat* és un llibre de caire clarament testamentari, un bell i terrible cara a cara, cos a cos amb la pròpia desaparició.

Dos dels llibres més sensacionals de l'any també han estat de clàssics vivents: *Darrere el vidre* de Feliu Formosa (Empúries) i *Els primers freds* de Joan Margarit (Premi Quima Jaume, Proa). Es tracta d'una obra conjunta en els dos casos. Ara bé, els dos veterans no han fet un simple aplec d'obres anteriors, sinó que han afrontat la reunió de la seva producció de manera creativa, amb retocs i supressions per donar renovada vida als seus poemes.

Després, baixant l'escala cronològica, arribem a l'arc dels poetes de Carles Hac Mor a Dolors Miquel, nascuts entre el 1940 i el 1960. Carles Hac Mor ha donat a conèixer tres reculls diferents durant l'any: *M'he menjat una cama* (Proa), *Com aquell qui diu* (Emboscall), i *ad libitum* (Curbet Comunicació Gràfica). *M'he menjat una cama* és l'aposta més radical de l'autor contra el sentit del poema. *Com aquell qui diu* és un vitalíssim poemari. I *ad libitum* és una exploració del temps en el discurs poètic i els seus

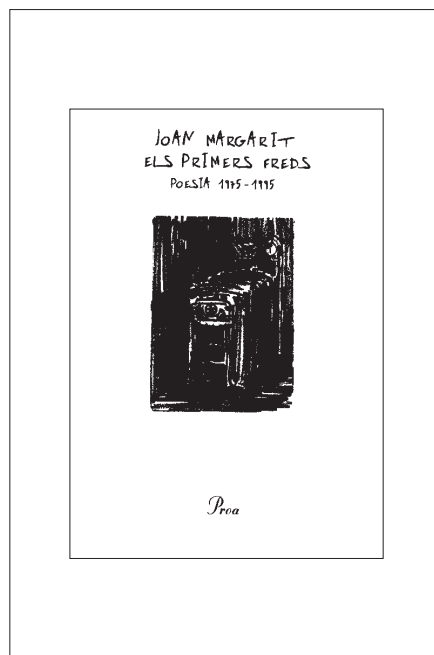

límits formals. Margarita Ballester, a *Entre dues espases* (Premi Cavall Verd, Cafè Central - Eumo), ha trencat amb la calma i l'ordre de la seva obra anterior per donar-nos un recull d'enorme originalitat, i d'una gran exigència intel·lectual i experimentalisme formal. Al seu tercer llibre, Ballester ha guanyat el dret de dir les coses exactament com les vol dir. Per la seva banda, Antoni Vidal Ferrando, amb la publicació de *Cap de cantó* (Proa), ens ha lliurat el seu llibre més madur, una harmoniosa i matisada meditació sobre tres temes que serveixen d'eixos vertebradors del recull: la memòria, l'amor i l'art. És un llibre breu, de només vint-i-dos poemes, però és un llibre dens i ric. *Cap de cantó* corona una obra que mereix molta més atenció crítica.

Després de cinc anys de silenci editorial, Carles Camps Mundó ha tornat amb dos reculls nous, *Llibre de les al·lusions* (Cafè Central - Eumo) i *Un moviment quiet* (Pagès). A *Llibre de les al·lusions* Camps estudia la gamma de possibilitats expressives entre el discurs reflexiu i desrealitzat, d'una banda, i la figuració clarament realista de l'altra. *Un moviment quiet*, un llibre cartesianament unitari, planteja gairebé narrativament el tema únic del temps des de tres punts de vista o edats diferents: la mítica innocència de la infantesa, la presa de consciència del temps del jove i l'encarament de la mort per part de la persona madura.

L'obra poètica de Valentí Puig viu a l'ombra de la seva producció narrativa, dietarística i assagística, però no per això és de menor importància. D'alguna manera constitueix el nucli més íntim i central de la seva personalitat artística, perquè hi trobem la sensibilitat del poeta en la manera d'enfocar la seva visió de la realitat i en la precisió i concisió del seu estil. Comparat amb els seus antecessors, *L'estiu madur* i *Blanc de blancs*, el nou recull de Puig, *Molta més tardor* (Edicions 62), és més dúctil, més expansiu, i més incisiu.

Des de *Fràgil* (1979, Premi Ausiàs March) que Xavier Bru de Sala no havia publicat un llibre de poemes. Ha trencat els vint-i-cinc anys de silenci amb *Oratori* (Edicions 62), un recull de composicions amoroses que pren el *Càntic de càntics* com a model d'un discurs que barreja, amb un cert grau de subtilesa, amor, erotisme i sexe amb reflexió, metafísica i espiritualitat. Anna

Montero ha publicat el seu cinquè llibre de poemes, *serenitat de cercles* (Proa), una obra d'una gran maduresa intel·lectual, humana i artística. El nou recull de Montero és molt subtil perquè el discret i eficaç to líric que amara el conjunt hàbilment dissimula l'exigent procés intel·lectual que està operant en profunditat al llarg de les quatre parts del conjunt. De fet, l'obra reconstrueix l'extraordinari viatge de la poeta cap a la maduresa, plenament assolida a la darrera part del llibre.

Després de la seva monumental biografia *Santiago Rusiñol: el caminant de la terra* (2003), Vinyet Panyella ha tornat a la poesia, l'autèntic centre de la seva obra literària, amb *Dins el cercle d'Orfeu* (Pagès), un llibre breu però intens. Vinyet Panyella continua la seva línia d'investigació apropiant mites de la tradició cultural d'Occident i recreant-los des d'un punt de vista de dona intel·lectual del moment actual. Cèlia Sánchez-Mústich, amb *Llum de claraboia* (Pagès), continua la seva carrera d'alternar la publicació de narrativa i poesia. *Llum de claraboia* és un llibre desarmadament punyent i està en la línia vitalista de la poesia catalana, des de Maragall a Solà, intentant capgirar el dubte, la pèrdua i el buit per trobar-hi afirmació, presència i plenitud.

Jordi Cervera ens ha ofert dues novetats enguany: *Butte. Gener a París* (Metèora) i *Noli me tangere* (Arola). El primer dels dos reculls és una novetat formal en el món de la poesia catalana: un dietari de viatge en vers. I el

segon, que ha passat completament inadvertit, és un ambiciós i descarnat descens dins el convuls món interior del poeta a la recerca d'una treva existencial que pugui fer el paper d'un paradís que no sigui artificial. I Dolors Miquel a *Aioç* (Premi Ciutat de Barcelona, Edicions 62) prossegueix la seva original aposta literària per una poesia que combina la gràcia de la lírica popular amb el clam descarnat de les denúncies d'una dona en un món d'homes.

I, finalment, arribem a l'apartat dels poetes més joves, dels poetes que signifiquen la continuïtat de la poesia catalana. Avançant per la data de naixement, trobem Joan Elies Adell i Manuel Forcano en primer lloc. Tots dos han donat a conèixer obres d'una insòlita qualitat: *La degradació natural dels objectes* (Premi Jocs Florals de Barcelona, Proa) i *El tren de Bagdad* (Premi Carles Riba, Proa), respectivament. El llibre d'Adell gira a l'entorn dels efectes devastadors del temps i com la memòria i l'art intenta contravenir-los, a partir d'un discurs que combina a la perfecció narrativitat lírica i aprofundiment conceptual. *El tren de Bagdad* és un recull que aplega diversos poemes llargs d'una gran sinuositat i sensualitat lírico-narrativa. El llibre planteja, des de diversos angles i motius, el tema de l'acompliment del desig humà com a única arma al nostre abast per lluitar contra el malson del món contemporani.

Jordi Julià ha publicat *Murs de contenció* (Premi Ramon Comas i Maduell, Cossetània), el seu quart recull. *Murs de contenció*, juntament amb *Tornar el dilluns* (2002) i *Els derrotats. Antologia de poetes morts* (2003), és la continuació d'un ambiciós i insòlit projecte literari en què Julià està explorant l'element de ficció en la poesia a partir del desdoblament de la seva personalitat. En aquest sentit, Julià està fent seva la recerca de molts poetes fundacionals de la modernitat, poetes com Eliot, Pessoa o Borges. A *Les genives cremades* (Premi Joan Alcover, Moll-Proa) Hèctor Bofill està cercant nous camins per a la seva veu poètica en lloc de repetir la fórmula de *La reconstrucció de l'aristocràcia* (1999) o *La revolució silenciosa* (2001). Ara bé, encara que representi un punt d'inflexió en la seva carrera, es tracta d'un llibre intel·ligent, radical, i extraordinàriament ben fet. Hèctor Bofill és una de les veus més ori-

ginals de l'actual poesia catalana i els crítics del país, en lloc de perpetuar injúries, tòpics i prejudicis, farien bé de llegir-lo atentament.

També cal esmentar quatre «joves promeses» que van confirmant d'una manera irrefutable el seu talent i les seves veus: Joan Josep Camacho Grau amb *Antic silenci* (Premi Agustí Bartra, Edicions 62), Núria Martínez Vernis amb *Quantes mentides fan una sola veritat* (Premi Josep M. López Picó, Proa), Marc Masdeu amb *Els escalfadors* (Premi Parc Taulí, Proa) i Joan Duran amb *Nix* (Arola). En aquest mateix sentit, he de cridar l'atenció sobre dues noves i distintives veus que

han aparegut durant aquest darrer any i que haurem de tenir en compte a partir d'ara: *Llocs comuns*, de Xavier Farré (Arola) i *Tripulants*, de Xavier Jové (Arola).

Encara que sigui part implicada com a coresponsable de la tria, una repassada de l'any poètic 2004 no seria completa sense dedicar quatre mots a una antologia que ha aixecat molta polseguera. Naturalment, em refereixo a *Imparables* (Proa). Em sembla que *Imparables* ha servit un doble propòsit: en primer lloc, cridar l'atenció sobre nou poetes de primera magnitud (Joan Elies Adell, Sebastià Alzamora, Hèctor Bofill, Lluís Calvo, Maria Josep Escrivà,

Manuel Forcano, Txema Martínez Inglés, Isidre Martínez Marzo i Susanna Rafart) i, després, començar a desfer la sensació de tancament permanent de la poesia catalana que els escriptors dels anys vuitanta havien creat per qüestions d'inseguretat i de voluntat de poder.

Com ja he dit al principi, l'any poètic 2004 ha estat un any extraordinari encara que la producció total no hagi brillat tot el que podia haver brillat, pel fet que existeixen greus problemes de recepció i projecció de la lírica catalana actual.

D. Sam Abrams

Commemorar, especular: algunes tendències en la poesia editada a les Illes Balears

«Cobert de sang i de somni vaig en cerca de l'origen», escriu el portuguès António Botto (1897-1959), traduït per primer cop al català per Gabriel de la S. T. Sampol (*Les cançons*, editorial enSiola). Botto, de qui Pessoa afirma que és un esteta grec nascut en un exili llunyà, porta a terme aquesta recerca de l'origen amb una retòrica arranada en què la paraula no es fa enfora del sentiment. Justament el contrari del que fa el seu traductor en els poemes de *Vulgata* (editorial Moll), que oculta els referents en un discurs savi que aprofita el fil de la Bíblia per a la introspecció. *Vulgata* és, aparentment, el segon llibre de poemes de Sampol —*aparentment* perquè caldria considerar com a creació també les nombroses traduccions que ha publicat, des de Marcial fins a Hildegarda de Bingen, passant per Pessoa i Saramago—, i no deixa de ser curiós que en un mateix any un mateix poeta hagi optat per dos llenguatges oposats: el de la intel·ligibilitat màxima que agombola el lector i el de l'hermetisme que el deixa a lloure amb la metàfora bíblica.

Aquesta observació parteix del convenciment que allò que determina la pertinença d'una obra a una literatura

determinada és el codi i que, per tant, les traduccions a una llengua fan part de la literatura en aquesta llengua. Un concepte d'història literària basat únicament en principis d'estructura política és avui insostenible —ja fa dècades que crítics com Itamar Even-Zohar reconeixen el caràcter determinant de la traducció (especialment en literatures dèbils o perifèriques!) en la modelització de la literatura receptora. Així, la primera observació que caldria fer en aquesta panoràmica de la poesia editada a les Illes Balears el 2004 és precisament l'escassetat de traduccions poètiques. L'excepció és, fins ara, enSiola, nascuda el 2004 i dirigida per Guillem Frontera i Carme Lull, encara que s'ha dedicat sobretot a la narrativa i a la prosa i no és una editorial exactament *popular* (el disseny acurat i la combinació de lletra i arts plàstiques converteixen cada volum en un petit objecte d'art). El dèficit de traduccions és especialment greu en poesia, gènere en què existeix un desequilibri notori entre la magnitud de la producció i la migradesa del consum, accentuat pel fet que les editorials —i això no és vàlid únicament per a les Balears— se saturen amb la publicació

de poesia nacional (premis i altres «urgències»: els morts són molt rentables) i no programen autors de fora.

Conviuen en la producció recent una sèrie de tendències que es diferencien, més que per l'estil, per la direcció. D'una banda hi ha la poesia de representació, on l'important és la lectura de la realitat a partir de la vivència individual i de la mirada retrospectiva. Aquesta poesia *re-presentativa* té com a límit l'esfera del subjecte. Alguns, evitant amb cura el terme «poesia de l'experiència», l'han anomenada «poesia del coneixement», però em sembla que aquest coneixement invocat és sempre un pretext per a l'exposició mimètica dels accidents del jo. És el cas de *Com la sequera* (Moll), primer llibre de poemes de Víctor Gayà. Tot i que, segons la contracoberta, es tracta d'una «presa de consciència» de la mort, l'he llegit just a l'inrevés: com una indagació sobre el desig de pervivència en els altres després de la pròpia desaparició. M'interessa especialment la contradicció fonda que els poemes de Gayà manifesten entre la volició (expressada en imperatius: «deixau-me dessecar al sol», «clonau-me, repetiu-me», «callau»...) i la seva negació («us